

INESJOURNAL

ULUSLARARASI EĞİTİM BİLİMLERİ DERGİSİ
THE JOURNAL OF INTERNATIONAL EDUCATION SCIENCE

Yıl: 2, Sayı: 2, Mart 2015, s. 10-28

Pınar ÇELİK¹, Mahmut M. SARI², S.Sunay YILDIRIM DOĞRU³

TÜRKİYE'DE VE AVRUPA'DA 2000-2013 YILLARI ARASINDA ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUKLARLA İLGİLİ YAPILMIŞ OLAN MÜZİK EĞİTİMİ ÇALIŞMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Özet

Çalışmanın amacı; Türkiye'de ve Avrupa'da özel gereksinimli çocuklarla yapılan müzik eğitimi çalışmalarının nasıl bir dağılım gösterdiğini ifade etmektir. Çalışmanın, özel gereksinimli bireylerde müzik eğitimi alanında hazırlanmış olan tez ve makale çalışmalarının incelenerek bu alanda yapılan çalışmaların genel çerçevesini görmek bakımından yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu amaçla özel gereksinimli çocuklarda müzik terapi üzerine Türkiye 'de ve Avrupa'da literatür araştırması yapılarak veriler elde edilmiştir. Verilerin çözümlenmesinde tez ve makaleler türüne göre kodlanmıştır. Bu çerçevede doküman incelemesi yapılmış Türkiye ve Avrupa'da özel gereksinimli bireylerde müzik eğitimi üzerine yapılmış çalışmalar; (1) yıllarına göre, (2) amaçlarına göre, (3) yöntemine göre, (4) engel türlerine göre, (5) yaşlarına göre, (6) ülkelere göre dağılımı üzerine altı ana başlık altında toplanmıştır. Türkiye'de yapılmış olan 11 lisansüstü tez, 13 makale, Avrupa'da ise 11 makaleye ulaşılmıştır. Araştırmanın sonucunda % 37,14'ünün 2009-2011 yılları arasında, % 54,28 'inin Rehabilitasyon ve Tedavi amacıyla, %65,71'inin deneysel çalışma üzerine, %37,14'ünün otizm engel türünde, % 54,28'ini 16 yaş ve üzeri bireylerde, %68,57'sinin Türkiye'de yapıldığı saptanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Müzik eğitimi, özel eğitim, özel gereksinimli bireyler, müzik terapi, tezler - makaleler.

EVALUATION OF MUSIC EDUCATION ACTIVITIES OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS IN TURKEY AND EUROPE BETWEEN 2000-2013

Abstract

The purpose of the study is to state what kind of a range it shows on the musical education studies that are done with the children who need special care in Turkey and Europe. It is thought that by examining the thesis and article studies which are prepared for the people with special care in musical education area from different aspects will be useful in terms of seeing the general framework of the studies made in this area. With this purpose, data is found by researching resources in Turkey and European on music therapy with special needed children. In this framework, document examining has been done and the studies that are done on musical education with special needed people in Turkey and Europe are gathered under 6 main titles, which are; (1) by the years, (2) by the purposes, (3) by the method, (4) by the kind of the disability, (5) by the ages, (6) by the countries. 11 past-graduate thesis and 13 articles has been done in Turkey, on the contrary, It is a descriptive research that its results are stated and then

¹ Öğr. Gör. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi, e-mail: pinarcelik@ibu.edu.tr

² Prof. , Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi, e-mail: mahmut.sari@deu.edu.tr

³ Doç.Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi e-mail:sunay.dogru@deu.edu.tr

interpreted. In the end of the research, it is stated that; %37,14 of it was made between the years 2005-2011, %54,28 of it was made with the purpose of Rehab and Treatment, %65.71 of it was made upon an experimental study, %37,14 of it was made in the disability called autism, %54,28 if it was made on people who are 16 and over, %68,57 of it was made in Turkey.

Key Words: Musical Education, Special Education, People With Special Need, Music Therapy, Thesis-Articles.

GİRİŞ

Birey olarak her insan seslerle örülü bir çevrede doğar ve bu çevrede insan; değişik olan sesleri algılar, yorumlar ve biçimlendirir. Bu anlatım biçimlerinden biri müziktir. Müzik, insanların duygu ve düşüncelerini anlatan bir ifade şekli olduğu kadar, toplumların kültürlerini de yansıtır. Uçan’a göre “Müzik, bireyi ve toplumu besleyen başlıca yaşam ve kültür damarlarından biridir. Müzik kültürü ve müzik eğitimi, onu oluşturan - gerçekleştiren insanla birlikte gelişken ve dönüşken bir özellik gösterir. Müzik eğitimi ise bireye, kendi yaşantısı yoluyla amaçlı olarak belirli müziksel davranışlar kazandırma sürecidir”(Uçan, 1997). Müzik eğitimi yoluyla birey, toplumsal ve kültürel çevresi ile daha etkili iletişim kurabilir. Bu sayede, özel gereksinimli bireylerde sosyal iletişim becerisinin gelişebilmesi için müzik eğitimi önemli bir yer tutar. Bir toplumu meydana getiren, birbirinden farklı özelliklere ve gereksinimlere sahip bireylerin toplum içinde yerine getirmeleri gereken bir takım roller vardır. Ancak kimi zaman bazı bireyler yetersizlik ya da eksiklikleri yüzünden bu rolleri gereği gibi yerine getiremeyebilirler (Güven, 2011). Yetersizliğin türü ve derecesine göre günlük yaşamlarında çeşitli düzeylerde güçlüklerle karşılaşmakta ve bu nedenle destek hizmetlerine ihtiyaç duymaktadırlar.

Özel gereksinimli çocuklar, tıpkı diğer akranları gibi farklı seviyelerde müzikal yetenekleri ile dünyaya gelirler. (Güven, 2011). Ancak diğer alanlarda olduğu gibi müzik alanında da kendilerini ifade edebilmeleri için yeteneklerinin düzeyinin belirlenmesi ve verilecek eğitimin bireysel öğrenme hızına göre planlanması gerekmektedir (Tufan & Güven, 2010). Özel gereksinimli çocuklarla yapılacak olan müzikal çalışmaları, onların sosyal, fiziksel ve zihinsel gelişimlerine katkıda bulunmakla birlikte, özgüven ve başarı eksikliği hissettikleri diğer alanlarda da kendilerine güvenmelerini sağlamakta ve başarılarını arttırmaktadır. Müzikal çalışmalar aynı zamanda öğrencilerin sözel ve iletişimsel becerilerinin gelişme göstermesine yardımcı olmaktadır (Frick, 1999). Günlük yaşamın vazgeçilmez bir parçası olan sosyal etkileşim sayesinde birey çoğunlukla çevresi ile iletişim halindedir. Sosyal becerileri, toplumla bütünleşmemizi sağlayan ve toplumsal hayata katılmamızı kolaylaştıran beceriler olarak da ifade edebiliriz (Çadır, 2008). Özel Eğitimde müzik etkinliklerinde özellikle şarkılı oyunlar, sadece çocukların müzik becerileri gelişimi için değil, fiziksel, sosyal, duygusal, bilişsel ve dil yaratıcılıklarının gelişimi için de önemlidir. Engelli çocuklar özellikle toplum içine girmede, yeni arkadaş edinmede oldukça zorlanırlar, müzik etkinlikleri çocukların bunları aşmasında olumlu olarak etki eder (MEB, 2008).

Müziğin ne olduğunu tarif etmek esasında zordur. Bu güne kadar müziğin çeşitli tanımları yapılmıştır. Müzik, duyguların, düşüncelerin, sesler ile ritimsel olarak ifade edilmesidir şeklinde tanımlanabilir. Müziğin “duygu dili” vardır. Bununla beraber J. J. Rousseau, “Müzik, sesleri kulağa hoş gelecek surette uyarılma sanatıdır” şeklinde tanımlanırken Kant, “Bir sıra hoş duyguları seslerle ifadelendirme sanatı”, olarak Fetis, “ses bileşenleriyle heyecan uyandırmaktır”, şeklinde müziği tanımlamışlardır (Çalışır, 1988). Müziğin çeşitli tanımlarına bakıldığında ağırlıklı olarak insan duygularından bahsedildiği

görülmektedir. Heyecan uyandırma, duygulara hitap etme ya da duyguları ifade etme gibi tanımlar başlı başına müziğin iletişimsel gücünü ve kullanım alanlarının genişliğine dikkat çekmektedir. Alvin (1966), müziğin duyguların salıverilmesine ya da kontrol edilmesine yardım ettiğini ve gerçekte gerçek olmayan, bilinçle bilinçaltı arasında bir köprü kurduğunu bildirmektedir. (Gökmen, 2010). Tarih boyunca müziğin insan davranışları ve psikolojisi üzerindeki etkisi tartışılmış ve belgelendirilmiştir (Hanser, 1999). Yine müzik, çeşitli rahatsızlıkların tedavisinde yıllardır kullanılmıştır ve kullanılmaya devam edilmektedir. Edirne’de Sultan 2. Beyazıt zamanında yaptırılmış olan (1484-1488) Beyazıt Külliyesi içinde yer alan Darülfifa’da 400 yıl boyunca önceleri her türlü hastaya, sonraları sadece ruh ve akıl hastalarına hizmet verilmiş bir sağlık kuruluşu şimdi müze olarak sergilenmektedir. Geçmişte hastalarının müzik, su sesi ve güzel kokularla tedavi edildikleri bu tarihi mekân, müzik ile tedaviye örnek gösterilebilir. Normal gelişim gösteren çocukların eğitiminde olduğu gibi özel gereksinimi olan çocukların eğitiminde de müzik çok önemli bir yer tutmaktadır (Bal, 1995). Müzik çalışmalarının, normal gelişen çocuklarda ve özel gereksinimli çocuklardaki olumlu etkileri bilinmektedir (Staum, 2010). Ülkemizde çağdaş eğitim anlayışının gereği olarak, özel gereksinimli bireylerin eğitim olanaklarından en üst düzeyde yararlanmaları ve sosyal yaşama katılımları için son yıllarda önemli çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalarda özel gereksinimli bireylerin eğitsel gereksinimlerini karşılayanın yanı sıra bu bireylere nitelikli bir yaşam sağlanmasında temel ilke olan bakım hizmetlerinin önemi de vurgulanmaktadır (Eripek, 2007). Müzik eğitimi özel gereksinimli bireylerin davranışlarını geliştirmeye yardım ederek sosyalleşmesinde büyük rol oynar. Bu nedenle yapılan bu çalışmada özel gereksinimli bireylerin müzik eğitiminde eğitimcilerin ve bu alanda çalışmak isteyen herkesin ulaşabileceği kaynaklar sunulurken, değerlendirmesi önem taşımaktadır. Özel gereksinimli bireylerde müzik eğitimi literatürü oluşturularak yapılmış olan çalışmalar sunulacaktır.

Bu çalışmanın amacı; Türkiye’de ve Avrupa’da 2000- 2013 tarihleri arasında özel gereksinimli çocuklarla ilgili yapılmış olan müzik eğitimi çalışmalarının değerlendirilmesi yapılmaya çalışılmıştır.

Bu genel amaç doğrultusunda şu sorulara cevap aranmıştır:

- Çalışmalar yıllara göre nasıl bir dağılım göstermektedir?
- Müzik eğitiminin engelli çocuklarda kullanım amacı nedir?(Rehabilitasyon, tedavi ve eğitim)
- Müzik eğitimi konusunda yapılan çalışmalar, hangi araştırma, yöntem ve teknikleri kullanılarak değerlendirilmiştir?
- Hangi engel gruplarıyla, ne tür çalışmalar yapılmıştır?
- Özel gereksinimli çocuklarla yapılan müzik eğitimi çalışmaları yaşlara göre nasıl bir dağılım göstermektedir?
- Özel gereksinimli çocuklarla yapılan müzik eğitimi çalışmaları ülkelere göre nasıl bir dağılım göstermektedir?

Türkiye’de Özel Eğitim ve Müzik Alanında Yapılan Lisansüstü Araştırmalar

Güven (2011), “*Kaynaştırma Uygulamasının Yapıldığı Sınıflarda, İşbirlikli Öğrenmenin Müzik Öğretimi Üzerindeki Etkileri*” adıyla yaptığı doktora tezinde; kaynaştırma

uygulamasının yapıldığı ilköğretim okullarında işbirlikli öğrenme yöntemi ile işlenen müzik derslerinin, öğrencilerin müzik dersine yönelik tutumları, müziksel öğrenme düzeyleri ve sosyal statüleri üzerindeki etkilerini saptamıştır. Araştırma sonucunda, işbirlikli öğrenme yönteminin, anlatım ve soru cevap yöntemlerini içeren ve süregelen öğretim yöntemlerine göre kaynaştırma uygulamasının yapıldığı sınıflardaki öğrencilerin müzik dersi başarıları, derse yönelik tutumları, kaynaştırma öğrencilerinin sosyal kabul düzeyleri ve tüm öğrencilerin derse yönelik ilgi ve katılımlarında olumlu etkisi olduğu söylenebilir.

Ceylan (2012), “Okul Öncesi Dönem İşitme Engellilerde Müzik Eğitimi ile Çocukların Gelişim Özellikleri Üzerine Terapötik Bir Çalışma” adıyla yaptığı yüksek lisans tezinde; müzik eğitiminin okul öncesi işitme engelli çocukların gelişim özelliklerine olan etkilerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre müzik eğitimi programının çocuklarda müziksel becerileri, öz bakım becerilerini, bedensel gelişimi, zihinsel, sosyal ve dil gelişimlerini destekleyebileceği yönünde bulgulara rastlanmış, duygusal gelişimi destekleyebileceği yönünde bir bulguya ise rastlanmamıştır.

Akpınar (2012), “Görme Engellilerde Braille İşaret Sistemi ve Müzik Eğitiminde Kullanılabilirliği” adıyla yaptığı yüksek lisans tezinde; Türkiye’deki görme engelli ilköğretim okullarında Braille İşaret Sistemi ve bu sistemin eğitime yönelik öğretmen ve öğrenci görüşlerini belirli boyutlarıyla inceleyip ortaya koyarak bu sistem hakkında bilgi vermiştir. Araştırmada elde edilen sonuçlara göre; Braille İşaretler Sistemi ile ilgili kaynak ve dokümanların yetersiz olduğu, haftalık ders saatinin artırılması gerekliliği, bu okullarda çalışan müzik öğretmenlerine özel eğitim verilmesi ve müzik dersi öğretim programı hazırlanırken görme engelli öğrencilerin görüşleri doğrultusunda geliştirilmesi gibi bazı önerilerde bulunmuştur. (10.04.2015 tarihine kadar kullanımı yazar tarafından kısıtlanmıştır, bu nedenle tamamına ulaşılamamıştır).

Çakır Doğan (2011), “Türkiye’deki İlköğretim Düzeyindeki Eğitilebilir Zihinsel Engelliler için Müzik Eğitiminin Durumu ve Öğretim Programı Model Önerisi” adıyla yaptığı yüksek lisans tezinde; zihinsel engelli öğrencilere verilen müzik eğitiminin uygulanan müzik dersi öğretim programı, ders işlenişi ve derslerin işlendiği sınıf ortamı açısından durumunu tespit etmiştir. Araştırma sonucunda, ileride bu konuda yapılacak çalışmalara katkı sağlamak amacıyla belirlenmiş olan sorunların çözümü ile ilgili öneriler geliştirmiştir.

Yılmaz (2010), “Otistik Çocuklarda Müzik Atölyesi Çerçevesinde Ortaya Çıkan Sözel Olmayan İletişim İşaretlerinin İncelenmesi” adıyla yaptığı yüksek lisans tezinde, Suzanne Maiello’nun doğum öncesi işitsel hafıza hipotezini temel almıştır. Bu bulgulardan elde edilen verilere göre, otistiklerde müzik, sözel olmayan ve konuşma dışı işaretlerin ortaya çıkışını destekleyerek onlara kendilerini ifade etmeleri için yeni bir yol açmış olduğu görülmüştür.

Önal (2010), “Otistik Çocuklarda Müzik Eğitimi” adıyla yaptığı yüksek lisans tezinde, otistik rahatsızlığı olan çocukların müzik eğitimine olan yatkınlıkları ve müziğe olan duyarlılıklarını tespit etmiştir. Bu araştırmanın sonucunda, Otistik çocuklarda, bireysel müzik eğitiminin gerekliliği ve her otistik çocuğa özel müzik eğitimi programının hazırlanması gerektiğini saptamıştır.

Çadır (2008), “Zihinsel Engelli Öğrenciler İçin Müzik Terapi Yöntemine Göre Hazırlanan Sosyal Beceri Öğretim Programının Etkililiğinin İncelenmesi” adıyla yaptığı yüksek lisans tezinde; zihinsel engelli öğrenciler için müzik terapi yöntemine göre hazırlanan sosyal beceri öğretim programının, zihinsel engelli öğrencilerin, başkalarını oyun oynamaya davet etme, başkalarından aldığı eşyayı geri getirme ve üstlendiği görevi yerine getirme sosyal

becerilerini öğrenmelerinde, müzik terapinin etkili olup olmadığını ortaya koymuştur. Araştırma sonucunda, müzik terapi yöntemi doğrultusunda hazırlanan sosyal beceri öğretim programının etkili olduğu izlenimi vermiştir.

Berrakçay (2008), “*Müziğin Bir Yaygın Gelişimsel Bozukluk Tipi Olan Otizmde Ortaya Çıkan Problemler Davranışlar Üzerindeki Etkisi Ritim Uygulaması Çerçevesinde 4 Örnek Olay*” adıyla yaptığı yüksek lisans tezinde; müziğin, bütünüyle hastalık tedavi edici olmasa da belirli davranış bozuklukları sergileyen otistik çocukların sosyal davranışlarının düzenlenmesinde bir etkisi olup olamayacağı sorusundan yola çıkmıştır. Bu çalışma sonunda ritim tekrarı çalışmalarının çocukların yine tekrara dayalı olarak ortaya çıkan problem davranışları yerine geçebileceği sonucuna ulaşmıştır.

Öner (2006), “*Müziğin Öğrenme Güçlüğü Çeken Çocukların Duyarlılıklarına Etkisi*” adıyla yaptığı yüksek lisans tezinde; öğrenme güçlüğü çeken çocukların müziğe olan duyarlılıklarını belirlemek ve onların dünyasında müziğin ne kadar etkili olduğuna ilişkin bilgiler elde etmiştir. Bu çalışmadan elde edilen en önemli sonuç, araştırma sonucunda öğrenme güçlüğü çeken çocukların müziğe, yaklaşık üçte ikisinin duyarlılık göstermiş olmasıdır.

Kurt (2006), “*Zihinsel Engelli Çocuklarda, Müzik Dinlemenin Öğrenme Üzerindeki Etkisi*” adıyla yaptığı yüksek lisans tezinde; dört ile altı yaş arasında orta zeka geriliği olan çocukların öğrenmesinde, müzik faaliyetinin etkisini saptamaya çalışmıştır. Araştırma sonunda yapılan istatistiksel analizlere göre; iki grup açısından başarı ve isabet oranı değişkenine göre bir fark bulunamamış, motor becerilerinde anlamlı bir değişiklik görülmemiştir.

Turan (2006), “*Özel Eğitimde Müzikten Yararlanmada Karşılaşılan Sorunlarla İlgili Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi*” adıyla yaptığı yüksek lisans tezi özel eğitim alanında müzik dersi işleyen öğretmenlerin, müzik dersinden faydalanmada karşılaştıkları sorunları belirlemek amacı ile hazırlamıştır. Sonucunda, öğretmenlerin müzik dersi ile ilgili yeterliliklerinin düşük bir düzeyde olduğunu görmüş, dersin işlenmesi sırasında kullanılan materyallerin yetersiz ve eğitim öğretim ortamlarının da müzik dersi işlemeye uygun olmadığını belirlemiştir.

Türkiye’de Özel Eğitim ve Müzik Alanında Yapılan Makaleler

Malkoç & Ceylan (2013), “*Okul Öncesi Dönem İşitme Engellilerde Müzik Eğitimi İle Çocukların Gelişim Özellikleri Üzerine Terapötik (tedavi edici) Bir Çalışma*” adıyla yaptıkları makalede; müzik eğitiminin okul öncesi işitme engelli çocukların gelişim özelliklerine olan etkilerinin belirlenmesi amaçlanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; 16 hafta boyunca gerçekleştirilen müzik eğitimi programı dâhilindeki uygulamalar, işitme engelli çocukların zihinsel gelişim, bedensel gelişim, dil gelişimi, özbakım becerileri üzerinde destekleyici olabildiğini saptamışlardır. Bu açıdan bakıldığında bulgular araştırma kapsamında yapılan literatürel bilgileri destekler niteliktedir.

Pirgon & Babacan (2013), “*Görme Engelli Öğrencilerin Piyano Eğitimi Üzerine Durum Çalışması*” adıyla yaptıkları makalede; piyano eğitiminde görme engelli bir öğrencinin mevcut durumunu ortaya koymak ve görme engellilerin piyano eğitiminde karşılaştıkları güçlüklerle yönelik çözüm önerileri sunmak amacıyla, 2008-2011 yılları arasında Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Öğretmenliği Anabilim Dalında eğitim görmekte olan görme engelli bir öğrencinin piyano eğitim süreci incelenmiştir. . Elde edilen bulgulara göre, öğretim elemanlarının daha önce görme engellilere yönelik eğitim almadıkları ve bu alanda hizmet içi eğitim ve seminerlerin

faydalı olacağı görüşü, öğrencinin yaşadığı en temel problemlerden birinin kaynak edinmedeki güçlükler olduğu, maddi olanaksızlıklardan dolayı görme engelliler için mevcut teknolojik imkânlardan öğrencinin faydalanamamasının zaman ve enerji kaybına neden olduğu ve motivasyonunu düşürdüğü sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca öğrencinin bedenini görsel olarak imgeleyemediği için piyanoda duruş probleminin olduğu ve bu problemin çalış tekniklerini uygulaması konusunda sıkıntı yarattığı tespit edilmiştir.

Eren & Deniz & Düzkantar (2013), “ *Orff Yaklaşımına Göre Hazırlanan Müzik Etkinlikleri İçinde İpucunun Giderek Azaltılması Yöntemi ile Yapılan Gömülü Öğretimin Otistik Çocuklara Kavram Öğretmedeki Etkililiği*” adıyla yaptıkları makalede; Orff yaklaşımına göre hazırlanan müzik etkinlikleri içinde ipucunun giderek azaltılması yöntemi ile yapılan gömülü öğretimin, otistik çocuklara kavram öğretmedeki etkililiği araştırılmıştır. Araştırma bulguları, Orff yaklaşımına göre hazırlanan müzik etkinlikleri içinde ipucunun giderek azaltılması yöntemi ile yapılan gömülü öğretimin, otistik çocuklara kavram öğretmede etkili olduğunu göstermiştir.

Malkoç & Ceylan (2012), “*Okul Öncesi Dönem İşitme Engelli Çocuklarda Müzik Eğitiminin Sözel Açıklama Becerilerine Etkisi*” adıyla yaptıkları çalışmada; İşitme Engelli Çocukların topluma uyum sağlayabilmeleri, diğer insanlarla ve çocuklarla sağlıklı iletişim kurabilmeleri, iyi eğitim alabilmeleri, kaliteli bir yaşam sürebilmeleri açısından sözel açıklama becerilerini geliştirebilmelerinin önemli olduğunu ileri sürmüşlerdir. Buna göre; Müzik Eğitimi Sözel Açıklama Becerilerini Destekleyebilecek bir yöntem olabilir ve bu amaçla kullanılabilir.

Eren (2012), “ *Müzik Eğitiminde Kaynaştırma Uygulamaları ve Orff-Schulwerk*” adıyla yaptığı çalışmada; özel gereksinimli bireylerin eğitimlerine ilişkin gelişmelerin başında “kaynaştırma uygulamaları” gelmesinden dolayı, kaynaştırma uygulamalarının yürütüldüğü derslerden müzik derslerinde, kaynaştırmanın etkili yürütülmesini sağlayacak en önemli unsur müzik öğretmeni olduğunu düşünmüştür. Bu çalışmada, konu ile ilgili çeşitli kaynak ve araştırmalar incelenir ve Orff-Schulwerk’in kaynaştırma kapsamında kullanımına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Güven & Çevik (2011), “*Müzik Öğretmeni Adaylarının Kaynaştırmaya İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma*” adıyla yaptıkları makalede, müzik öğretmeni adaylarının kaynaştırmaya ilişkin görüşlerinin belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın sonucunda müzik öğretmeni adaylarının kaynaştırmaya ilişkin görüşleri farklı değişkenler açısından incelenerek değerlendirilmiş ve tablolar halinde sunulmuştur.

Önal, & Öztusun Çaydere (2011), “ *Otistik Çocuklarda Müzik Eğitimi*” adıyla yaptıkları makaleyi; otistik çocukların müzik eğitimine olan yatkınlıkları ve müziğe olan duyarlılıklarını tespit edebilmek amacıyla yapmışlardır. Otistik çocuklarda, bireysel müzik eğitiminin gerekliliği ve her otistik çocuğa özel müzik eğitimi programının hazırlanması bu araştırmanın sonucudur.

Güven & Tufan (2010), “ *Kaynaştırma Sınıflarında İşbirlikli Öğrenme Yöntemi ile Müzik Dersleri*” adıyla oluşturdukları makalede; Özel gereksinimli öğrencilerin müzik alanında kendilerini ifade edebilmeleri için verilecek eğitimin bireysel öğrenme hızına göre planlanması ve sınıf içerisinde bir takım öğretimsel uyarlamaların yapılması gerektiği düşünmüşlerdir. Araştırma sonuçlarına göre, çalışma grubundaki tüm öğrencilerin müzik dersi başarılarında ve müziğe yönelik tutumlarında artış olduğu belirlenmiştir.

Yükselsin & Berrakçay (2010), “ *Bir Müziksel Terapi Modeli Olarak Etkileşimli Ritim Tekrarının Otistik Spektrum Bozuklukları Olan Çocuklardaki Problem Davranışların Azaltılmasındaki Etkileri*” adıyla yaptıkları makalede; bir müziksel terapi modeli olarak

Etkileşimli Ritim Tekrarı Alıştırması [ERTA]'nın otistik spektrum bozuklukları olan çocuklardaki problem davranışların azaltılmasındaki etkilerini sorgulayan deneysel çalışmanın sonuçlarını tartışmışlardır. Sonucunda, ERTA uygulamalarının, otistik spektrum bozuklukları olan çocuklardaki problem davranışların azaltılmasında etkili olduğu görülmüştür.

Artan (2001), “*Engelli Çocukların Eğitiminde Etkili Bir Teknik: Müzik*” adıyla yaptığı makalede; müzik etkinlikleri, engelli çocukların eğitim programları içine yerleştirilirken bu çocuklarda karşılaşılabilecek problem durumlarının göz ardı edilmemesi gerektiğini düşünmüştür. Bu şekilde belirlenecek amaçlar basitten zora bir sıra izlemesi ve basamaklandırılarak program içine yerleştirilmesi gerektiği ortaya konulmuştur.

Avrupa’da Özel Eğitim ve Müzik Alanında Yapılan Makaleler

Mateos-Moreno & Phil & Atencia-Doña & Phil (2013), “*Şiddetli Otizm Tanılı Genç Erişkinlerde Dans/Hareket ve Müzik Terapinin Birleşik Etkisi*”, adıyla yaptıkları makalede, iki hedef bulunmaktadır. Birincisi; Otistik Davranışların Değerlendirilme Ölçeği Revize Klinik ECAR (the evaluation of autistic behavior; otistik davranışların değerlendirilmesi)’den alınan katılımcıların puanına göre etkinin belirlenmesi, sonra şiddetli otizmliler üzerinde dans/hareket ve müzik terapötik (tedavi edici) işlemlerdir. İkincisi; karşılaştırılan farklılıklar somut bölgelerde 2 faktör, 12 fonksiyon ve ECAR’ın alt ölçekleriyle tanımlanmıştır. Bu deneysel çalışmada önerilen dans/hareket ve müzik terapi birleşimi şiddetli otizm tanılı gençlerde otistik belirtilerin iyileşmesi için düzenli olarak kullanıldığında etkili olabildiği görülmüştür.

Savarimuthu & Bunnell (2002), “*Öğrenme Güçlüğü Çeken Hastalarda Müziğin Etkisi: Bir Literatür Araştırması*” adıyla yaptıkları çalışmada; öğrenme güçlüğü olan hastalar ile kullanılan müzikal müdahaleleri desteklenmelidir. Araştırma literatürü müzik, öğrenme güçlüğü alanında yaygın olarak kullanılsa da, hastaların yaşam niteliklerinin gelişmesinde orta düzeyde etkili olabildiğini göstermektedir.

Caria & Venuti & Falco (2011), “*İşlevsel ve İşlevsel Olmayan Beyin Devreleri Temelli Olan Otizm Spektrum Bozukluklarında Müziğin Duygusal Süreci*” adıyla yaptıkları çalışmada müzik, güç taşıyan sürekli pozitif ve negatif duyguları çağrıştırarak yeteneğe dayandırılır. Bu çalışma, esasen otizm spektrum bozukluklarında duygusal sürecin nörobiyolojik bağlantıları hakkında bilgileri artırmaktadır.

Langan (2009), “*Özel Eğitim İçin Müzik Terapi Bir Değerlendirme Aracı: Eğitim Sonuçlarını Birleştirme*” adıyla yaptığı makalede; özel eğitim şartlarında kullanmak için bir müzik terapi değerlendirme aracı tasarlamıştır. Değerlendirme araştırmaları özel eğitimde müzik terapiyi doğrular ve hem eğitimcilerle hem de terapistlere ulaşmaktadır.

Bruyn & Moelants & Leman (2012), “*Otizm Spektrum Bozuklukları Olan Katılımcılarda Şekillendirmiş Müzik Etkili Test Yaklaşımları*” adıyla yaptıkları makalede; otizm spektrum bozuklukları olan katılımcılarda müzikal yeteneğin deneysel ve nitel etki çalışması sunulmuştur. Otizm Spektrum bozukluğu olan katılımcılar göstermektedirler ki soyut bilişsel süreçlerde müzik etkileri olumlu sonuçlar oluşturmuştur.

Boso & D’Angelo & Barale (2013), “*Otizm Spektrum Bozukluğunda Müzik Yeteneği ile Nöropsikolojik İlişkisi*” adıyla yaptıkları makalede; otizmde kullanılan nörofizyolojik sistemde müziğin gösterdiği doğal eğilimler tartışılmıştır. Müziğin doğal ritmik özelliği otizm spektrum bozukluğu olan hastaların beyinciklerini yenileyebilmekte ve bu koşullarda müzik doğal bir eğilim göstermektedir.

Stephenson (2006), “ *Müzik Terapi ile Ağır Yetersizliği Olan Öğrencilerin Eğitimi*” adıyla yaptığı makalede; müzik terapistlerinin çalıştığı ağır yetersizlikleri olan öğrencilerle ve müzik terapinin görünen sonuçlarını, hedeflerini ve uygulamalarını incelemiştir. Son araştırma temelinde müzik terapinin bir eğitimsel müdahale olarak etkisi doğrulanmıştır. Müzik terapi, yetersizlikleri olan insanlarda terapi aracı olarak kullanılmaktadır.

Wigram & Gold (2005), “ *Otistik Spektrum Bozukluğunun Tedavi ve Değerlendirmelerinde Müzik Terapi: Klinik Uygulaması ve Araştırma Sonuçları*” adıyla yaptıkları makalede; otistik spektrum bozukluğu olan çocuklar ve gençlerde (ASD (autism spectrum disorder, otizm spektrum bozukluğu) sunulan önemli sınırlılıklar, tartışmalı olarak sözlü ve sözsüz iletişimin müzik terapi müdahalesi hem aktif, hem doğaçlama hem de algısal müzik terapi yaklaşımları olumlu yanıt vermiştir. Doğaçlama müzikal aktivite ile tedavi amaçları ve sonuçları, hem iletişim becerilerini ve sosyal etkileşim gücünü geliştirmiş hem de dikkat geliştirici motivasyona olanak sağlamıştır.

Accordino & Comer & Heller (2006), “ *Potansiyel Müzik Araştırmaları: Otizmlili Bireylerle Müzik Terapi Üzerine Kritik Bir İnceleme*” adıyla yaptıkları makalede, müzik terapi sık sık otizmlili bireylerde kullanıldığı için, müzik terapi üzerine literatür araştırması yapılmıştır. Müzik terapistleri ve araştırmacıları sınırlı sayıda deneysel araştırmalar gerçekleştirerek bir rapor oluşturmaktadır. Bu raporlarda, terapinin deneysel desteği sınırlı olmasına rağmen geniş yaratıcı teknikler ile müzik terapinin çeşitli değişken oluşumları değerlendirilmiştir. İleride nitelikli deneysel araştırmalara ihtiyaç olduğu sonucu keşfedilmiştir.

Lawes (2012), “ *Sonuçlar Üzerinde Raporlar: Uyarlanan “ AQR Enstrüman” Otizmde Müzik Terapi Kullanımını Değerlendirme*” adıyla yapılan makalede; müzikle terapi ile otizmin özellikle AQR enstrümanın (assessment of the quality of relationship, ilişkinin kalitesinin değerlendirilmesi) (Schumacher & Calvet 2007) uyumu anlatılmıştır. . Yazar, otistik çocuklar için açılmış bir okulda, eserinin sonuçlarını duyurmak ve rapor etmek için bu adaptasyonu geliştirmiştir.

Warnock (2012), “ *Ses İlişkileri: Ses Çalışmaları ile Müzik Terapide Şiddetli Öğrenme Güçlüğü olan ve Otizmlili bir Genç Bir Kıza Nasıl Yardım Edilir*” adıyla yapılan makalede; çoklu öğrenme problemi, kompleks ihtiyaçları olan ve otizmlili çocukların müzik terapisi sırasında şarkıların sözleri olmadan sadece melodiler kullanarak öğitilebildiklerini incelemiştir. Bu konudaki bir çalışma sırasında, genç bir kızın kendi kendine ve müzik terapisti ile arasında nasıl bir bağlantı kurduğu gösterilmiştir. Sonuç olarak kız, etkileşim kurabildiği için daha da çok motive olmuştur.

YÖNTEM

Araştırma Modeli: Bu araştırmada, Türkiye’de ve Avrupa’da 2000- 2013 tarihleri arasında özel gereksinimli çocuklarla ilgili yapılmış olan müzik eğitimi çalışmalarının değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu çalışmada, tarama modeli türlerinden genel tarama modeli kullanılarak literatür taraması yapılmıştır. Tarama modelleri; var olan bir durumu var olduğu şekliyle tanımlamayı, bir grubun belirli özelliklerini belirlemek için verilerin toplanmasını amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 2006, Büyüköztürk ve ark., 2010). Genel tarama modeli ise; çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da bir örnekleme üzerinde yapılan taramalardır (Karasar, 2006). Bu araştırmada müzik ile ilgili özel gereksinimli çocuklarda ne kadar çalışma yapıldığı,

hangi sonuçlara ulaşıldığı ve özel gereksinimli çocuklarla müzik çalışmalarının nasıl ilişkilendirildiğini belirlemek amaçlanmıştır. Yapılan çalışma, Ülkemizde ve Avrupa’da makale ve lisansüstü düzeyde yapılan disiplinler arası müzik araştırmalarının ve sonuçlarının tartışılarak incelendiği, verilerin doküman incelemesiyle oluşturulduğu, sonuçların açıklanıp yorumlandığı betimsel bir araştırmadır. Araştırmanın evreni Türkiye ve Avrupa’daki özel gereksinimli çocuklarla ilgili yapılmış çalışmalardır. Örnekleme ise, 2000-2013 tarihleri arasındaki özel gereksinimli çocuklarla ilgili yapılmış çalışmalar oluşturmaktadır. Çalışmada; Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi resmi sitesinde ve diğer sitelerde yayınlandığı ilk tarihten itibaren günümüze kadar gerçekleştirilen özel gereksinimli bireylerde müzik eğitimi alanında yapılan tezler tespit edilerek, ülkemiz için bu alanlarda yapılan çalışmaların eğilimleri belirlenmiştir. Avrupa’da 90’a yakın çalışma bulunmuş bunlardan sadece 11 tanesi erişime açık olduğu için araştırma kapsamına alınabilmiştir. Türkiye’de ise 11 tez 13 makaleye ulaşılmıştır.

Türkiye’de özel gereksinimli çocuklarla yapılmış olan tezlere ve makalelere erişim şekli:

Çalışma	TEZ	Makaleler
Erişim Şekli	YÖK	Diğer
Müzik Eğitimi:	7	9
Otizm:	3	3
Özel Eğitim:	1	1
Toplam	11	13

Avrupa’da özel gereksinimli çocuklarla yapılmış olan makalelere erişim şekli:

DEU Kütüphane Veri Tabanları					Diğer	Diğer	TOPLAM
Elsevier Science Direct	Oxford Journals	Prequest Social Science	Sage Online Journal	Web Of Science	Music therapy in special education	Music Therapy	
2	1	1	2	1	2	2	11

Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Resmi Sitesinde ve Diğer Sitelerde Yayınlanan Toplam Tez -Makale Sayısı ve Ulaşılan Tezlere- Makalelere İlişkin Dağılımları

Çalışmalar	f	%
------------	---	---

Türkiye’de Ve Avrupa’da 2000-2013 Yılları Arasında Özel Gereksinimli Çocuklarla İlgili Yapılmış Olan Müzik Eğitimi Çalışmalarının Değerlendirilmesi

<i>Tez</i>	<i>D</i>	<i>1</i>	<i>4,16</i>
	<i>Y</i>	<i>10</i>	<i>41,66</i>
<i>Makale</i>		<i>13</i>	<i>54,16</i>
<i>Toplam</i>		<i>24</i>	<i>100</i>

Dokuz Eylül Üniversitesi Kütüphane Veri tabanları ve Diğer Sitelerden Ulaşılan Uluslararası Toplam Makale Sayısı ve Ulaşılan Makalelere İlişkin Dağılımları

<i>Çalışmalar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
<i>Tez</i>	--	--
<i>Makale</i>	<i>11</i>	<i>100</i>
<i>Toplam</i>	<i>11</i>	<i>100</i>

Veri Toplama Araçları: Araştırmada tez ve makalelerin belirlenmesinde şu kriterlere dikkat edilmiştir: (1) yıllara göre dağılım,(2) amaçlarına göre dağılım, (3)yönteme göre dağılım, (4) engel türlerine göre dağılım, (5) yaşlara göre dağılım ve (6) ülkelere göre dağılım olmak üzere 6 ana başlık altında toplanmıştır. Resmi sitede müzik eğitimi ile ilgili, 2000-2013 yılları arasında yayınlanan toplam 11 tezin yayımlandığı tespit edilmiştir. Bu çalışma erişime açık, toplam 10 izinli tez üzerinden yürütülmüştür. Tezlerden 1’inde araştırmanın tümüne erişim tarihi 2015’tir. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi resmi sitesinde ve çeşitli diğer sitelerde yayınlanmış; müzik eğitimi, piyano, orff, ritim çalışmaları, drama ve enstrüman kullanımı alanlarında yayınlanan yüksek lisans ve doktora tezleri ve makalelerin toplam sayısı ve ulaşılan araştırma sayıları yukarıda gösterilmiştir. Avrupa’da 2000-2013 yılları arasında yapılan müzik terapi çalışmalarında 90 çalışmaya ulaşılmıştır. Ancak bu çalışmaların 55 tanesi Avrupa Ülkeleri dışında yer aldığı için araştırma kapsamına alınmamıştır. Avrupa Ülkeleri kapsamında birçok çalışmanın bütününe ulaşılamadığı için bu çalışmalarda araştırma içinde yer alamamaktadır. Avrupa Ülkelerinde 2000-2013 yılları arasında yapılmış olan çalışmalara, Dokuz Eylül Üniversitesi Kütüphane Veri Tabanlarındaki sitelerden erişilmiş ve 11 çalışmaya ulaşılmıştır. “Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Resmi Sitesinde ve Diğer Sitelerde Aranılan Anahtar Kelimeler: Piyano, Orff, Ritim, Engel, Otizm, Üstün Özel Yetenek, Zihin Engeli, Beden Engeli, Görme Engelliler, İşitme Engelliler, Yaratıcı Drama, Enstrüman Kullanımı, Müzik Terapi, Yaratıcı Hareket ve Dans, Beden Perküsyonu”. Bu doğrultuda araştırma verileri 35 tez & makale ile sınırlandırılmıştır. Bu çalışmalar, yıllara, amaçlara, yönteme, engel türlerine, yaşlara ve ülkelere göre sınıflandırılmıştır. Araştırmada betimsel yöntem kullanılmıştır. Bu çerçevede doküman incelemesi yapılan bu çalışmada, Türkiye ve Avrupa ‘da özel gereksinimli bireylerde müzik eğitimi üzerine yapılmış çalışmalar, (1) yıllarına göre, (2) amaçlarına göre, (3) yöntemine göre, (4) engel gruplarına göre, (5) yaşlara göre, (6) ülkelere göre dağılımı şeklinde altı ana başlık altında toplanmıştır. Araştırmanın problem cümlesi “ Türkiye’de ve Avrupa’da 2000-2013 yılları arasında özel gereksinimli bireylerle ilgili yapılmış tez & makaleler bazı ölçütlere göre nasıl bir dağılım göstermektedir” şeklinde belirlenmiştir. Buna bağlı olarak çalışmalar, 1. Yıllara göre; a) 2000-2002, b)2003-2005, c) 2005-2008, d) 2009-2011,e) 2012 ve sonrası, 2. Amaçlara göre; a) rehabilitasyon &

tedavi, b) eğitim, 3. Yönteme göre; a) deneysel, b) betimsel, c) derleme, 4. Engel türlerine göre; a) zihin, b) işitme, c) görme, d) öğrenme güçlüğü, e) otizm, f) karma, 5. Yaşlara göre; a) 3-6 yaş, b) 7-11 yaş, c) 11-15 yaş, d) 16 yaş ve üzeri, 6. Ülkelere göre; a) Türkiye, b) Avrupa olmak üzere alt gruplara ayrılarak incelenmiştir.

Veri Çözümleme Teknikleri: Çalışmadan elde edilen veriler kategorisel analiz tekniğine göre analiz edilmiştir. Kategorisel analiz, belirli bir mesajın birimlere bölünüp, bu birimlerin belirli kriterlere göre kategorize edilmesini ifade eder (Bilgin, 2006). Bu çalışmada, veriler analiz edilirken; tezler türüne göre kodlanmış, yayınlandığı tarih, çalışılan alan, çalışma grubu, araştırma modeli, veri toplama araçları, kullanılan istatistiksel analizler ve çalışılan ünitelere göre irdelenmiş ve yedi farklı konu başlığı altında gruplandırılarak, kategorize edilmiş ve ilgili tablolarda sunulmuştur.

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde; verilerin analizinden elde edilen sonuçlar yüzde (%) ve frekans (f) cinsinden ifade edilerek, ilgili kategorilere göre gruplandırılıp tablolaştırılmış ve analiz sonuçlarına dayalı yorumlar yapılmıştır.

Tablo.1. Özel Gereksinimli Bireylerde Müzik Eğitimi Konusunda Yapılan Tez ve Makalelerin Yıllara Göre Dağılımları;

<i>Yıllar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
2000-2002	2	5,71
2003-2005	1	2,85
2006-2008	7	20
2009-2011	13	37,14
2012 ve sonrası	12	34,28
Toplam	35	100

Tablo 1 incelendiğinde % 34,28'inin 2012 ve sonrasında, %20'si 2006-2008 yılları arasında, %5, 71'in 2000-2002 yılları arasında, %2, 85'in 2003-2005 yılları arasında yapıldığı görülmektedir. 2009-2011 yılları arasında ve 2012 ve sonrasındaki yapılan araştırmalarda ciddi artış olduğu gözlenmektedir. Bu çalışmada elde edilen verilerin daha çok (55 tane) Avrupa dışında olması ve diğer çalışmalarında tümüne ulaşamaması 2009-2012 yılları arasında internete veri girişlerinin daha düzenli yapılmış olması olabilir.

Tablo.2. Özel Gereksinimli Bireylerde Müzik Eğitimi Konusunda Yapılan Tez ve Makalelerin Engelli Çocuklarda Kullanım Amaçlarına Göre Dağılımları;

<i>Amaç</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Rehabilitasyon &	19	54,28

Türkiye’de Ve Avrupa’da 2000-2013 Yılları Arasında Özel Gereksinimli Çocuklarla İlgili Yapılmış Olan Müzik Eğitimi Çalışmalarının Değerlendirilmesi

<i>tedavi</i>		
<i>Eğitim</i>	16	45,71
Toplam	35	100

Tablo 2 incelendiğinde yapılan tez ve makalelerin % 54,28 ‘inin Rehabilitasyon ve Tedavi amacıyla, %45,71’inin Eğitim amacıyla yapıldığı görülmektedir. Rehabilitasyon ve tedavi oranının yüksek olmasının nedeni, müzikle tedavinin özel eğitimde önemli bir yere sahip olması ve daha fazla sonuca ulaşılabilir bir yöntem olması olabilir. Ayrıca engelli çocuklarda müzik eğitiminin terapötik bir çalışma olarak kullanılması hedeflenen davranışsal kazanımları elde etmede daha etkili olması olabilir.

Tablo 3.Özel Gereksinimli Bireylerde Müzik Eğitimi Konusunda Yapılan Tez ve Makalelerin Kullanılan Yöntem ve Tekniklere Göre Dağılımları;

Yöntem	f	%
<i>Deneysel</i>	23	65,71
<i>Betimsel</i>	11	31,42
<i>Derleme</i>	1	2,85
Toplam	35	100

Tablo 3 incelendiğinde yapılan tez ve makalelerin %65,71’inin deneysel çalışma, %31,42’sinin betimsel çalışma, %2,85’inin derleme çalışması olduğu gözlenmiştir. Bunun nedeni; müzik eğitiminin uygulamalı bir eğitim olması, engelli çocuklarda uygulamaların somut yaşantı oluşturmada daha etkili olması olabilir.

Tablo.4. Özel Gereksinimli Bireylerde Müzik Eğitimi Konusunda Tez ve Makalelerin Engel Türlerine Göre Dağılımları;

Engel Türleri	f	%
<i>Zihin</i>	4	11,42
<i>İşitme</i>	4	11,42
<i>Görme</i>	2	5,71
<i>Öğrenme Güçlüğü</i>	2	5,71
<i>Otizm</i>	13	37,14
<i>Karma</i>	10	28,57
Toplam	35	100

Tablo 4 incelendiğinde yapılan tez ve makalelerin %37,14’ünün otizm, %28,57’sinin karma engel grupları, %11,42’sinin zihin engeli, %11,42’sinin işitme engeli, %5,71’inin görme engeli,%5,71’inin öğrenme güçlüğü çeken bireylerde yapıldığı tespit edilmiştir. Otizimli çocuklarda müzikle ilgili çalışmaların çok olmasının nedeni; bu gruptaki çocukların müzik algılarının daha iyi olması ve müziğe daha duyarlı olmaları olabilir.

Tablo.5.Özel Gereksinimli Bireylerde Müzik Eğitimi Konusunda Yapılan Tez ve Makalelerin Yaşlara Göre Dağılımları;

Yaşlar	f	%
<i>3-6 yaş</i>	7	20

7-11 yaş	6	17,14
11-15 yaş	3	8,57
16 yaş ve üzeri	19	54,28
Toplam	35	100

Tablo 5 incelendiğinde çalışmaların % 54,28'ini 16 yaş ve üzeri, %20'sini 3-6 yaş arası, %17,14'ünü 7-11 yaş arası, %8,57'sini 11-15 yaş arası olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Müzik eğitimi soyut bir eğitim olup belirli bir olgunluk gerektirmekte bu nedenle 16 yaş ve üzeri çocukların tercih nedeni olması söz konusu olmuş olabilir.

Tablo.6.Özel Gereksinimli Bireylerde Müzik Eğitimi Konusunda Yapılan Tez ve Makalelerin Ülkelere Göre Dağılımları;

Ülkeler	f	%
Türkiye	24	68,57
Avrupa	11	31,42
Toplam	35	100

Tablo 6 incelendiğinde yapılan tez ve makalelerin %68,57'sinin Türkiye'de, %31,42'sinin Avrupa Ülkelerinde olduğu görülmektedir. Bunun nedeni; Avrupa'da yapılan tez ve makalelere dijital ortamdan tam metinlere ulaşılamaması ve ulaşılan çalışmaların büyük bir çoğunluğunun Avrupa Ülkeleri dışında yer alması olabilir.

TARTIŞMA

Bilimsel makale, özgün araştırma sonuçlarını tanımlayan, yazılmış ve basılmış rapordur. Kabul edilebilir temel bir bilimsel yayın meslektaşlara (1) gözlemleri değerlendirme (2) deneyleri tekrarlama (3) entelektüel işlemleri değerlendirme imkânı verecek, yeterli bilgi içeren ilk açıklama olmalıdır (Day, Çev., Altay, 1996). Bilimsel bir çalışma olan tez ve makalede; gözlem yaparak bilgi toplama, elde edilen bilgilerin düzenlenmesi, bilgiler arasında neden-sonuç ilişkisinin olup olmadığının araştırılması, gelecek nesillere bilgilerin ve sonuçların aktarılması söz konusudur. Bu çalışmada özel gereksinimli çocuklarla müzik eğitimi üzerine hazırlanan tezler ve makaleler incelenip değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada 2000 yılından günümüze kadar özel gereksinimli çocuklarda müzik eğitimi üzerine gerçekleştirilen ve Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi resmi sitesinde erişimine izin verilen 10'u Yüksek Lisans, 1'i Doktora olmak üzere toplam 11 teze ulaşılmış, Ulusal 13 makale, Uluslararası 11 makale kategorizelendirilerek incelenmiştir. Engel grupları, araştırmaların yöntemi, yılları, yaşları, amaçları, ülkeleri olmak üzere altı farklı konu başlığı tezlerin ve makalelerin incelenmesinde oluşturulan ortak kategorilerdir.

Yapılan tez ve makalelerden elde edilen bulgulara göre (tablo 1) % 37,14'ünün 2009-2011 yılları arasında, % 34,28'inin 2012 ve sonrasında, %2, 85'in 2003-2005 yılları arasında olduğu görülmektedir. Son yıllarda yapılan araştırma sayılarında kayda değer bir artış gözlenmektedir. Bunun nedeni son yıllarda engelli eğitime verilen önem hızla gelişmiş ve Avrupa Birliği'nin ve Ülkemizin özel gereksinimli bireylerin eğitimine sağladığı desteğin çoğalması insanları bu çalışma alanına sevk etmiş olabilir. Özel eğitimde müzik eğitimi henüz yeni yeni gelişen ve dolayısı ile ihtiyacın yoğun olduğu bir alan olması, çalışmalarını bu alana yönlendirmiş olabilir. Yapılan tez ve makalelerin amaçlarına bakıldığında ise (tablo 2),

çalışmaların %54,28’inin Rehabilitasyon ve Tedavi amacıyla, %45,71’inin Eğitim amacıyla yapıldığı görülmektedir. Rehabilitasyon ve Tedavi amacıyla yapılan çalışma sayısının yüksek olmasının nedeni, müzik terapisinin sağlık bakımında gelişmiş ülkelerde gündemde olan ve daha fazla sonuca ulaşılabilir bir yöntem olması olabilir. Tez ve makalelerde kullanılan yöntemlere bakıldığında (tablo 3), %65,71’inin deneysel çalışma, %31,42’sinin betimsel çalışma, %2,85’inin derleme çalışması olduğu görülmektedir. Deneysel çalışmaların, betimsel ve derleme çalışmalarına göre daha fazla olduğu gözlenmiştir. De Jong (2007) yaptığı çalışmada araştırmacıların genellikle deneysel deseni kullanmalarının sebebini, betimsel desene göre verilere daha hızlı ve kolay bir şekilde ulaşılması ve analizlerinin daha zahmetsiz bir şekilde yapılması olarak yorumlamıştır. Bunun yanında verilere ulaşım ve analiz kolaylığı sebebiyle deneysel araştırma modellerinin kullanımının yanında, öğrencilerin deneysel süreçte duygu ve düşüncelerini de tespit etmek amacıyla betimsel veya karma modellerin de kullanılması gerekliliğini de vurgulamıştır (Doğru M. & Gençosman T. & Ataalkın N.A. & Şeker F. 2012). Yapılan tez ve makalelerin engel türlerine göre dağılımlarına baktığımızda (tablo 4), çalışmaların %37,14’ünün otizm, %28,57’sinin karma engel grupları, %11,42’sinin zihnin engeli, %11,42’sinin işitme engeli, %5,71’inin görme engeli,%5,71’inin öğrenme güçlüğü çeken bireylerde yapıldığı görülmektedir. Sonuçlara göre, otizm spektrum bozukluğunun sık rastlanan engel türü olduğu anlaşılmaktadır. Kurt (2013) otizmin son yıllarda Dünya’da ve Türkiye’de giderek daha çok dikkat çeken ve üzerinde daha çok akademik ve uygulamalı çalışmanın yapıldığı gelişimsel yetersizlik kategorilerinden biri olduğunu vurgulamıştır. Otizmlili çocuklarda müzikle ilgili çalışmaların çok olmasının nedeni; bu gruptaki çocukların müzik algılarının daha iyi olması ve müziğe daha duyarlı olmaları olabilir Yapılan tez ve makalelerin yaşlara göre dağılımlarına bakıldığında (tablo 5), % 54,28’ini 16 yaş ve üzeri, %20’sini 3-6 yaş arası, %17,14’ünü 7-11 yaş arası, %8,57’sini 11-15 yaş arası olduğu görülmektedir. Bunun nedeni; özel eğitimde okul öncesi ve ilköğretim düzeyindeki öğrencilerde müzik eğitiminin daha çok müzik terapi yöntemine uygun olarak kullanılabilmesi, 16 yaş ve üzeri özel gereksinimli bireylerde müzik eğitiminin gerçekleştirilme olanağının daha yüksek olması olabilir. Ulaşılan tez ve makalelerin Ülkelere göre dağılımına bakıldığında (tablo 6), %68,57’sinin Türkiye’de, %31,42’sinin Avrupa Ülkelerinde olduğu görülmektedir. Avrupa’daki yapılan çalışma oranlarının düşük görülmesinin nedeni; bu çalışmalara literatürde ulaşılması ancak çalışmaların tamamına erişilememesi nedeniyle tabloda yer almamıştır. Yapılan makalelere kaynakçalardan ulaşılmaya çalışılmış ancak dijital ortama aktarılmamış olması ve aktarılan bazı makalelerin ise satın alınarak ulaşılması gerektiği için erişilememiştir. Dolayısı ile Avrupa Ülkelerinde yapılmış olan çalışma sayısının yüksek olduğu tahmin edilmektedir.

Genel olarak bakıldığında; Türkiye’de ve Avrupa’da özel gereksinimli bireyler üzerine yapılmış müzik eğitimi konulu tez ve makaleler;

- Yıllarına göre, en çok 2009-2011 yıllarında yapıldığı (%37,14)
- Amaçlarına göre, en çok rehabilitasyon ve tedavi amacıyla yapıldığı (%45,71)
- Yöntemlerine göre, deneysel çalışma yönteminin daha çok tercih edildiği (%31,42)
- Engel türlerine göre, en çok otizm engel grubuna yönelik çalışmalar olduğu (%37,14)
- Yaşlara göre, daha çok 16 yaş ve üzerine yönelik çalışmalar olduğu (%54,28)

- Ülkelere göre, Türkiye’de yapılan çalışmaların çok olduğu (%68,57) görülmektedir.

Özel gereksinimli bireylerle ilgili müzik eğitimi çalışmaları gün geçtikçe gelişmektedir. Bu alanda yapılmış olan çalışmalar da merak konusu olmaktadır. Bu alanda çalışan bilim insanlarının, eğitimcilerin, ailelerin ve bilgi edinmek isteyen tüm bireylerin bu alanda yapılmış olan tez ve makalelerin her birini okumaları ve incelemeleri oldukça zordur. Yapılan incelemeler sonucu özel gereksinimli bireylerle ilgili yapılmış olan müzik eğitimi çalışmalarının değerlendirilmesine ilişkin yeterli çalışma olmadığı görülmüştür. Araştırmanın özel gereksinimli bireylerde müzik eğitimi tez ve makale çalışmalarının genel çerçevesini görmek bakımından yararlı olacağı düşünülmektedir. Araştırmadan elde edilen sonuçlardan yola çıkarak bu konuda yapılabilecek ilerideki araştırmalara yönelik bazı öneriler geliştirilmiştir. Yapılan çalışmalarda engelli bireylerde kullanılan müzik öğretim yöntemleri daha geniş ve kapsamlı kullanılabilir. Durum tespitlerine uygun yöntemler seçilmesi çalışmalardan daha olumlu sonuçlar elde edilmesini sağlayacağı düşünülmektedir. Avrupa’da yapılan çalışmalarda müzik eğitimcileri ve terapistlerin beraber çalıştığı sonuçlarına ulaşılmış elde edilen sonuçlarda belirlenen hedeflere ulaşılmasında etkili olduğu görülmüştür. Türkiye’de yapılan çalışmaların sonuçları da genel olarak olumlu olsa da terapistlerle işbirliği içerisindeki çalışmalara az rastlanılmıştır. Müzik eğitimcileri ve terapistlerin birlikte çalışması belirlenen hedef ve davranışlara ulaşılmasında daha doğru bir yöntem olduğu düşünülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak bu çalışma 2000-2013 yılları arasında özel eğitim, müzik terapi, otizmde müzik eğitimi, tezler, makaleler anahtar kelimeleriyle yapılmıştır. Benzer konuda araştırma yapacak kişilerin daha geniş zaman dilimlerinde değerlendirme yapabilirler. Ayrıca Ülkemizdeki çalışmalar kapsamında ulaşılan tez ve makaleler internette, Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi resmi sitesinde ve Üniversitelerin Kütüphane veri tabanlarında yayınlanan tez ve makalelerle sınırlı kalmıştır. Avrupa’da yapılmış çalışmalara ulaşılacak uluslararası veri tabanı bulunmamaktadır. Bu nedenle Avrupa’da yapılan çalışmaların tümüne erişim sınırlı kalmıştır. Bu konuda, genel olarak farklı kurum ve kuruluşlar tarafından desteklenen çalışmalara ulaşılacak uluslararası bir veri tabanının oluşturulmasının alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Özel eğitim ile ilgili çalışmalar gün geçtikçe gelişmektedir. Bu alanda yapılmış olan tezler ve makaleler de merak konusu olmaktadır. Özel eğitim alanında çalışan bilim insanlarının, eğitimcilerin, ailelerin ve bilgi edinmek isteyen tüm bireylerin bu alanda yapılmış olan tez ve makalelerin her birini okumaları ve incelemeleri oldukça zordur. Yapılan incelemeler sonucu özel eğitim üzerine yapılan projelerin değerlendirilmesine ilişkin yeterli çalışma olmadığı görülmüştür. Araştırmanın özel eğitim projelerinin genel çerçevesini görmek bakımından yararlı olacağı düşünülmektedir.

- Bu araştırma 2000-2013 yıllarındaki çalışmalarla sınırlı tutulmuştur. Bu nedenle araştırma daha uzun yıl aralıklarında tekrar yapılabilir.
- Araştırma sadece Türkiye ve Avrupa ülkelerinde ulaşılan çalışmalarla sınırlı tutulmuştur. Yeni araştırmalarda Amerika ve diğer ülkelerde araştırma kapsamına alınabilir.

Türkiye’de Ve Avrupa’da 2000-2013 Yılları Arasında Özel Gereksinimli Çocuklarla İlgili Yapılmış Olan Müzik Eğitimi Çalışmalarının Değerlendirilmesi

- Bu araştırma sadece müzik eğitiminin özel eğitim alanında kullanımına yönelik çalışmaların derlenmesi ile sınırlıdır. Daha sonraki aşamada özel gereksinimli çocuklara bir enstrüman kullanımı vb. konularda uygulamalı olarak ta yapılabilir.
- Benzer konuda araştırma yapacak kişilerin daha geniş zaman dilimlerinde değerlendirme yapabilirler. Ayrıca çalışma kapsamında ulaşılan çalışmalar internette ve üniversitelerin, ve MEB v.b. resmi sitesinde yayınlanan tezler ve çalışmalarla sınırlı kalmıştır. Ülkemizde; Milli Eğitim Bakanlığı, Üniversiteler veya çeşitli kuruluşları destekleriyle yapılan çalışmalara ulaşılabilecek ulusal bir veri tabanı bulunmamaktadır. Bu konuda, genel olarak farklı kurum ve kuruluşlar tarafından desteklenen çalışmalara ulaşılabilecek ulusal bir veri tabanının oluşturulmasının alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
- Araştırmada araştırmaların, 1) yıllarına göre, (2) amaçlarına göre, (3) yöntemine göre, (4) engel türlerine göre, (5) yaşlarına göre, (6) ülkelere göre dağılımı üzerine altı ana başlık altında toplanmıştır. Yeni araştırmalarda daha farklı özellikler dikkate alınarak çalışma yinelenebilir.

KAYNAKÇA

- Accordino, R. & Comer, R. & Heller B.W. (2006). Potansiyel Müzik Araştırmaları: Otizmli Bireylerle Müzik Terapi Üzerine Kritik Bir İnceleme. **Research in Autism Spectrum Disorders** 1-101–115. (13.11.2013).
- Acıkar, H. (2012). **Görme Engellilerde Braille İşaret Sistemi Ve Müzik Eğitiminde Kullanılabilirliği**. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi.
- Alvin, J. (1966). **Music Therapy**. London: John Clare Books.
- Artan, İ. (2001). Engelli Çocukların Eğitiminde Önemli Bir Teknik: Müzik. **Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**. Cilt:21. Sayı: 2. 43-55 (28.10.2013).
- Bal, S. ve Artan, İ. (1995). **0-6 Yaş Çocuklarının Müzik Eğitimi**. İstanbul: YA-PA.
- Berrakçay, O. (2008). **Müziğin Bir Yaygın Gelişimsel Bozukluk Tipi Olan Otizmde Ortaya Çıkan Problemler Üzerinde Etkisi, Ritim Uygulaması Çerçevesinde 4 Örnek Olay, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Bilgin, N. (2006). **Sosyal bilimlerde içerik analizi teknikler ve örnek çalışmalar**. Ankara: Siyasal Kitabevi
- Boso, M. & D’Angelo, E. & Barale, F. (2013). Otizm Spektrum Bozukluğunda Müzik Yeteneği ile Nöropsikolojik İlişkisi. **Music and Medicine**. 5(4) 223-227. (08.12.2013).
- Bruyn, L. & Moelants, D. & Leman, M. (2011). Otizm Spektrum Bozuklukları Olan Katılımcılarda Şekillendirmiş Müzik Etkili Test Yaklaşımları. **Music and Medicine**. 4(1) 28-36. (07.12.2013).
- Caria, A. & Venuti, P. & Falco, S. (2011). İşlevsel ve İşlevsel Olmayan Beyin Devreleri Temeli olan Otizm Spektrum Bozukluklarında Müziğin Duygusal Süreci **Oxford University Press > Cerebral Cortex**. 21:2838--2849 (23.11.2013).
- Ceylan, F. (2012). **Okul Öncesi Dönem İşitme Engellilerde Müzik Eğitimi İle Çocukların Gelişim Özellikleri Üzerine Terapötik Bir Çalışma**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans

- Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı.
- Çadır, D. (2008). **Zihinsel Engelli Öğrenciler İçin Müzik Terapi Yöntemine Göre Hazırlanan Sosyal Beceri Öğretim Programının Etkililiğinin İncelenmesi.** Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çakır, Doğan, C. (2011). **Türkiye’deki İlköğretim Düzeyindeki Eğitilebilir Zihinsel Engelliler İçin Müzik Eğitiminin Durumu Ve Öğretim Programı Model Önerisi.** Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı.
- Çalışır, F. (1988). **Müzik teorisi** (2. Baskı). Ankara: K.K. Basımevi.
- Day A. R. Bilimsel Bir Makale Nasıl Yazılır ve Yayınlanır ? Çev., Altay, Aşkar, G. (1996). <http://kutuphane.ege.edu.tr/bilimselmakale.pdf>
- De Jong, O. (2007). **Trends In Western Science Curricula And Science Education Research: A Bird’s Eye View.** Journal of Baltic Science Education, 6(1), 15-21.
- Doğru M. & Gençosman T. & Ataalkın N.A. & Şeker F. (2012), Fen Bilimleri Eğitiminde Çalışılan Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerinin Analizi. **Türk Fen Eğitimi Dergisi.** Sayı: 1.
- Eren, B. & Deniz, J. & Düzkantar, A. (2013). Orff Yaklaşımına Göre Hazırlanan Müzik Etkinlikleri İçinde İpucunun Giderek Azaltılması Yöntemi İle Yapılan Gömülü Öğretimin Otistik Çocuklara Kavram Öğretmedeki Etkililiği. **Educational Sciences: Theory & Practice.** 13(3). (25.09.2013).
- Eren, B. (2012). Müzik Eğitiminde Kaynaştırma Uygulamaları ve Orff-schulwerk. **Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 2012, Cilt 2, Sayı 2, 14-25** (13.10.2013).
- Eripek, S .(2007). **Özel Gereksinimi Olan Çocuklar ve Özel Eğitim , Özel Eğitim.** Editör, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.Ertem, Ş. (2011). Orta Düzey Piyano Eğitimi İçin Repertuar Seçme İlkeleri. **Kastomonu Eğitim Dergisi.** 1 (2), s. 645-652.
- Frick, P.J. & Loney, B.R. (1999). **Outcomes of children and adolescents with conduct disorder an oppositional defiant disorder.** New York: Plenum.
- Gökmen, U. (2010). **Otizm tanısı almış bir çocuğun müziğe ve müzik çalışmalarına verdiği tepkilerin betimlenmesi,** Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Özel Eğitim Ana Bilim Dalı.
- Güven, E. (2011). Müzik Dersleri ve Kaynaştırma Uygulaması. **Kastamonu Eğitim Dergisi.** Cilt: 19. No: 3. 709-718. (Eylül 2011).
- Güven, E. (2011). **Kaynaştırma Uygulamasının Yapıldığı Sınıflarda İşbirlikli Öğrenmenin Müzik Öğretimi Üzerindeki Etkileri.** Yayınlanmış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Güven, E. & Çevik, D. E. (2011). Müzik Öğretmeni adaylarının kaynaştırmaya ilişkin görüşlerinin belirlenmesine yönelik çalışma (Balıkesir Üniversitesi Örneği). <http://iconte.org/FileUpload/ks59689/File/017..pdf> (18.04.2013)
- Hanser, S. B. (1999). **The new music therapist’s handbook** (2nd edition). Boston: Berkeley
- Karasar, N. (2006). **Bilimsel araştırma yöntemi.** Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Lawes, M. (2012). Sonuçlar üzerinde Raporlar: Uyarlanan “ AQR Enstrüman” Otizmde Müzik Terapi Kullanımını Değerlendirme. **Music Therapy & Special Music Education**. 4 (2). (15.12.2013).
- Kurt, G. (2006). **Zihinsel Engelli Çocuklarda, Müzik Dinlemenin Öğrenme Üzerindeki Etkisi**. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji, İnsan Bilimleri Ve Felsefe.
- Langan, D. (2009). Özel Eğitim İçin Müzik Terapi Bir Değerlendirme Aracı: Eğitim Sonuçlarını Birleştirme. **The Australian Journal of Music Therapy**. Cilt: 20. (23.11.2013).
- Malkoç T. & Ceylan F. (2013). Okul Öncesi Dönem İşitme Engellilerde Müzik Eğitimi İle Çocukların Gelişim Özellikleri Üzerine Terapötik Bir Çalışma. **Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi**. Cilt:2 Sayı:1 Makale No:13. (29.09.2013).
- Malkoç T. & Ceylan F. (2012). Okul Öncesi Dönem İşitme Engelli Çocuklarda Müzik Eğitiminin Sözel Açıklama Becerilerine Etkisi. **Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi**. Cilt 1 Sayı 2. (28.10.2013)
- Mateos-Moreno, & D. D.Phil. & Atencia-Doña L. (2013). Şiddetli Otizm Tanılı Genç Erişkinlerde Dans/Hareket Ve Müzik Terapinin Birleşik Etkisi. **The Arts in Psychotherapy**. 40 (2013) 465– 472 (23.11.2013).
- MEB (2008). Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Özel Eğitimde Müzik Etkinlikleri <http://hbogm.meb.gov.tr/modulerprogramlar/kursprogramlari/cocukgelisim/moduller/zelegitimdemuziketkinlikleri.pdf> (Erişim Tarihi: 13 Ocak 2014)
- Önal, O. & Çaydere, Ö. Ö. (2011). **e-Journal of New World Sciences Academy**. 2011, Volume: 6, Number: 2. (25.09.2013).
- Öner, K. A. (2006). **Müziğin Öğrenme Güçlüğü Çeken Çocukların Duyarlılıklarına Etkisi**. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı
- Pirgon Y. & Babacan, E. (2013). Görme Engelli Öğrencilerin Piyano Eğitimi Üzerine Durum Çalışması. **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** (05 Kasım 2013).
- Savarimuthu, D. & Bunnell, T. (2002). Öğrenme Güçlüğü Çeken Hastalarda Müziğin Etkisi: Bir Literatür Araştırması. **Complementary Therapies in Nursing & Midwifery** (2002) 8. (23.11.2013).
- Staum, M. (2010). **Music therapy and language for the autistic child**. www.togetherforautism.org/articles/music_therapy_language_autistic_child.php (2 Ocak 2013).
- Stephenson, J. (2006). Müzik Terapi ve Ağır Yetersizliği Olan Öğrencilerin Eğitimi. **Education and Training in Developmental Disabilities**. 41(3), 290–299. (13.11.2013)
- Tufan, E & Güven, E. (2010). Kaynaştırma sınıflarında İşbirlikli Öğrenme yöntemi ile Müzik Dersleri. **Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. 557-573.
- Turan, D. (2006). **Özel Eğitimde Müzikten Yararlanmada Karşılaşılan Sorunlarla İlgili Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi**. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müzik Eğitimi Anabilim Dalı
- Uçan, A. (1997). **Müzik Eğitimi Temel Kavramlar-İlkeler-Yaklaşımlar**. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.

- Yılmaz, E. (2010). **Otistik Çocuklarda Müzik Atölyesi Çerçevesinde Ortaya Çıkan Sözsüz İletişim İşaretlerinin İncelenmesi**. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uygulamalı Psikoloji Anabilim Dalı.
- Yükselsin Yavuz, İ. & Berrakçay, O. (2010). Bir Müziksel Terapi Modeli Olarak Etkileşimli Ritim Tekrarı Alıştırması'nın Otistik Spektrum Bozuklukları Olan Çocuklardaki Problem Davranışların Azaltılmasındaki Etkileri. **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research**. Cilt 3 / 10. (25.09.2013).
- Warnock, T. (2012). Ses İlişkileri: Ses Çalışmaları Müzik Terapide ,Şiddetli Öğrenme Güçlüğü olan ve Otizmli bir Genç Bir Kıza Nasıl Yardım Etti. **Music Therapy & Special Music Education**. 4 (2). (15.12.1013).
- Wigram, T. & Gold, C. (2005). Otistik Spektrum Bozukluğunun Tedavi ve Değerlendirmelerinde Müzik Terapi: Klinik Uygulaması ve Araştırma Sonuçları. **Blackwell Publishing Ltd, Child: Care, Health And Development**. 32, 5, 535-542. (13.01.2014).